

قانون و حقوق شهروندی

با توجه به افزایش روزافزون مسافرت‌های برون‌مرزی و همچنین مشارکت رو به افزایش شهروندان ایرانی در امور بازرگانی بین‌الملل و پی‌آمدهای مثبت و منفی این ارتباطات، مجله‌ی فردوسی در نظر دارد با استفاده از نظریه و پیشنهادهای کارشناسان حقوق بین‌الملل و به منظور روشن شدن افکار عمومی برای رسیدن به حقوق قانونی خودشان در صورت برخورد با مشکلات حقوقی و قضایی بین‌المللی، سلسله بحث‌هایی را آغاز کند. از کلیه‌ی علاقه‌مندان به این گفتمان درخواست داریم به منظور کمک به هم‌وطنان خارج از کشور و احقاق حقوق احتمالاً از دست رفته‌شان، مطالب و مقالات خود را به نشانی مجله‌ی فردوسی ارسال دارند.

قانون صلاحیت دادگستری جمهوری اسلامی ایران برای رسیدگی به دعاوی مدنی علیه دولت‌های خارجی

دکتر ناصر طاهری:

مغایر با حقوق بین‌المللی باشد، از جمله دخالت در امور داخلی کشور که منجر به فوت، صدمات بدنی و روانی و یا ضرر و زیان مالی اشخاص گردد.

۲- خسارت‌های ناشی از اقدام و یا فعالیت اشخاص یا گروه‌های تروریستی که دولت خارجی از آن‌ها حمایت نموده و یا اجازه اقامت یا تردد و یا فعالیت در قلمرو حاکمیت خود را به آنان داده باشد و اقدامات مذکور منجر به فوت یا صدمات بدنی و روانی و یا ضرر و زیان مالی اتباع ایرانی گردد.

تبصره ۱- دعاوی موضوع این قانون که منشاء آن قبل از تصویب این قانون بوده قابل طرح و رسیدگی می‌باشد.

تبصره ۲- چنانچه دولت‌های دیگر در اجرای احکام ناقض مصونیت جمهوری اسلامی ایران و یا مقامات رسمی آن مساعدت و همکاری نمایند، مشمول مقررات این قانون خواهند بود.

تبصره ۳- آئین‌نامه‌ی اجرایی این قانون ظرف مدت سه ماه توسط وزارتخانه‌های دادگستری و امور خارجه تهیه و به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

قانون مذکور در جلسه‌ی علنی روز سه‌شنبه ۱۳۷۸/۸/۱۸ مجلس شورای اسلامی ایران به تصویب رسید و بعد از تأیید شورای نگهبان در روزنامه‌ی رسمی مورخ ۱۳۷۸/۸/۲۰ انتشار یافت.

شرایط اقامه‌ی دعوی -

۱- صلاحیت دادگاه - برای رسیدگی به موضوع و ادعای خسارت، دادگاه‌های عمومی تهران صلاحیت دارند. هم اکنون شعبه‌ی سوم دادگاه عمومی تهران، منحصراً به این نوع دعاوی رسیدگی می‌نماید.

۲- خسارت‌هایی را که می‌توان مطالبه نمود:

برابر بند یک ماده واحده «خسارت‌های ناشی از هر گونه اقدام و فعالیت دولت‌های خارجی که مغایر با حقوق بین‌المللی باشد، می‌تواند مشمول این خسارت‌ها گردد. قانون‌گذار ایرانی در بند یک ماده واحده، خسارت‌های ناشی از هر گونه اقدام و فعالیت را که منجر به فوت، صدمات بدنی و روانی و یا ضرر و زیان مالی اشخاص گردد، مورد رسیدگی قرار می‌دهد. مواد مذکور در این بند حصری (انحصاری) نبوده، بلکه «تمثیلی» است. بنابراین هر گاه عمل دولت خارجی منجر به فوت یا صدمات بدنی فردی گردد، وراثت متوفی و یا شخص زیان دیده می‌توانند

مسأله‌ی صلاحیت دادگستری جمهوری اسلامی ایران نسبت به دعاوی افراد ایرانی علیه دولت‌های خارجی نیاز به توجه و رسیدگی بیشتری از جانب مقامات مسؤل قوه قضائیه دارد.

طبق قاعده کلی هر گاه یک فرد ایرانی با یکی از دولت‌های خارجی قراردادی منعقد می‌نماید، در صورت بروز مشکلات و وارد آمدن ضرر و زیان، طرف ایرانی می‌توانست خسارت‌های خود را از آن دولت خارجی مطالبه نماید. شخص زیان‌دیده برای رسیدن به مقصود خود باید از راه‌های پر پیچ‌وخم اداری و اجرایی عبور می‌کرد تا خود را به دادگاه‌های آن کشور برساند، زیرا رسیدگی به این ادعا تابع قانون اقامت‌گاه خوانده دعوی بوده است.

در چنین مواردی دولت خارجی به عنوان یکی از اصحاب دعوی مورد توجه بود. از این گذشته دولت خارجی به دلیل حفظ منافع اتباع خود و در مقام رسیدگی به موضوع می‌توانست در روند دادرسی عملاً اختلال‌هایی به وجود آورد و طرف ایرانی را از رسیدن به حق خود باز دارد.

برای رهایی از این وضع آشفته‌ی دادرسی، قانون‌گذار ایرانی چاره‌جویی نمود و در مقام تصویب قانونی برآمد تا بتواند از تضییع حقوق شهروندان ایرانی جلوگیری به عمل آورد. این قانون به اتباع ایران اجازه می‌دهد تا فارغ از هر گونه نگرانی، حقوق خود را چنانچه مورد تجاوز طرف مقابل قرار گرفته باشد بازستانند. مجله‌ی فردوسی مفتخر است که گام نخست را در این زمینه برداشته و مقاله‌ی زیر را جهت روشن ساختن انذهان عموم تقدیم دارد.

برای روشن شدن موضوع و پیش آگهی به علاقه‌مندان این گفتمان، ابتدا اصل قانون را عیناً آورده و سپس به بحث پیرامون آن می‌پردازیم. «قانون صلاحیت دادگستری جمهوری اسلامی ایران برای رسیدگی به دعاوی مدنی علیه دولت‌های خارجی - ماده واحده - به موجب این قانون اتباع ایرانی می‌توانند در موارد ذیل از اقدامات دولت‌های خارجی که مصونیت قضایی ناشی از مصونیت سیاسی دولت جمهوری اسلامی ایران و یا مقامات رسمی آن را نقض نموده باشند، در دادگستری تهران اقامه‌ی دعوی کنند. در این صورت دادگاه مرجوع‌الیه مکلف است به عنوان عمل متقابل به دعاوی مذکور رسیدگی و طبق قانون، حکم مقتضی صادر نماید.

فهرست دولت‌های مشمول عمل متقابل توسط وزارت امور خارجه تهیه و به قوه قضائیه اعلام می‌شود.

۱- خسارت‌های ناشی از هر گونه اقدام و فعالیت دولت‌های خارجی که

در مقام مطالبه خسارت برآیند. قانونگذار پا را از این حد نیز فراتر نهاده و مسأله «ضرر و زیان» را مطرح ساخته است. چنان که می‌دانیم مسأله «ضرر و زیان» شامل انواع خسارت می‌گردد که می‌تواند «ضرر و زیان» مادی یا معنوی باشد. کشورهای خارجی به ویژه آمریکا نسبت به مسأله «ضرر و زیان» معنوی اهمیت زیادی قائل‌اند.

۳- دادگاه‌های آن کشور این مسأله را جدی گرفته و از هیچ اقدامی فروگذار نمی‌نمایند. جا دارد دادگاه‌های ایران نیز با وسعت نظر بیش‌تر به مسأله «ضرر و زیان» معنوی بنگرند و آن را در آرای خود ملحوظ دارند.

۳- در بند سوم ماده واحده به موضوع دیگری اشاره شده است که ارتباط مستقیم با بند دوم آن دارد. قانونگذار می‌گوید خسارت اعم است از این که دولت خارجی مستقیماً مرتکب عمل خلاف شده باشد و یا این که اقدام و فعالیت دولت‌های خارجی به وسیله اشخاص یا گروه‌های تروریستی که دولت خارجی از آن حمایت نموده است، انجام شده باشد.

۴- در تبصره ۲ ماده واحده به مسأله «مساعدت و همکاری دولت‌های دیگر اشاره شده است. بدیهی است هر گاه یک دولت خارجی با دولت خارجی دیگر همدست شده و خسارت‌هایی به اتباع ایران وارد نمایند، هر دو دولت مسؤول پرداخت خسارت خواهند بود.

۵- قانونگذار ایرانی برای این که بهتر بتواند در مقام احقاق حقوق از دست رفته شهروندان خود برآمده و حسن نیت خود را به اثبات برساند، دعاوی موضوع این قانون را به خسارت وارده که منشاء آن قبل از تصویب این قانون بوده قابل طرح و رسیدگی دانسته است.

۶- برابر ماده ۵ آیین‌نامه اجرایی قانون مذکور «تشریفات، طرح دعوا، رسیدگی صدور حکم و اجرای آن مطابق قانون آیین دادرسی مدنی و سایر قوانین و مقررات جمهوری اسلامی ایران است» به این ترتیب موضوع تجدید نظرخواهی، فرجام‌خواهی، صدور حکم غیابی و چگونگی اعتراض آن، صدور اجرائیه و تعقیب عملیات اجرایی برابر قانون آیین دادرسی مدنی ایران می‌باشد.

۷- برابر تبصره ۲ قانون اصلاح قانون صلاحیت دادگستری جمهوری اسلامی ایران برای رسیدگی به دعاوی مدنی علیه دولت‌های خارجی، «هزینه دادرسی و مالیات وکلای خواهان این نوع دعاوی پس از اجرای حکم به حساب خزانه‌داری کل واریز خواهد شد».

به طور کلی هر دولت خارجی که مصونیت قضایی دولت ایران را

نقض نموده و خسارتی به اتباع ایران وارد کرده باشد در قبال شهروندان ایرانی مسؤول است.

در بین دولت‌های خارجی دولت ایالات متحده آمریکا وضع خاصی دارد. اکثر قریب به اتفاق پرونده‌هایی که تاکنون در دادگستری جمهوری اسلامی ایران بر اساس این قانون مطرح شده‌اند مربوط به دولت ایالات متحده آمریکا می‌باشد. دولت آمریکا در سال ۱۳۲۲ کودتای ۲۸ مرداد را پی‌ریزی نمود و با کمک عوامل داخلی و خارجی خود حکومت ملی آقای دکتر محمد مصدق را سرنگون کرد. در این رفگذر خسارت‌های مادی و معنوی زیادی متوجهی اتباع ایرانی گردید که هم اکنون دادگاه‌های دادگستری مشمول رسیدگی به آن‌ها هستند.

با توجه به اعتراف دولت آمریکا در مورد دخالت در امور داخلی ایران در کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۲۲ و پژوهش‌خواهی مقام‌های آمریکایی از این دخالت غیرقانونی که با کمک عوامل داخلی و خارجی، دولت قانونی وقت سرنگون گردید، بدون تردید خسارت‌های مادی و معنوی بسیار زیادی متوجهی دولت و ملت ایران شد. شهروندان بسیاری خسارت دیدند، زیان‌های زیادی وارد شد و حتی افراد بسیاری جان خود را در آشوب‌هایی که عامل آن دولت‌های خارجی و عوامل دست نشانده آنان بوده‌اند از دست دادند.

در این مورد خسارت‌های فراوان مادی و معنوی به شهروندان ایرانی وارد شد که خوشبختانه دادگاه‌های صالح دادگستری جمهوری اسلامی ایران در حال حاضر مشغول رسیدگی و پی‌گیری آن هستند.

دلایل اثبات این کودتا و دخالت مستقیم آمریکا در به ثمر رسیدن آن بسیار فراوان و آشکار می‌باشد. نویسندگان خارجی، سیاست‌مداران وقت آمریکا و دولت‌مردان این کشور در مصاحبه‌های مکرر خود پیوسته از این کودتا نام‌برده، دولت وقت ایالات متحده آمریکا را مسؤول دانسته و در مواردی هم از رفتار دخالت‌جویانه‌ی خود پژوهش‌خواهی کرده‌اند.

برای روشن شدن بهتر موضوع و پی‌گیری آن هیچ مدرک و سندی رسمی‌تر و مستندتر از اعترافات «کریمیت روزلت» نماینده دولت ایالات متحده آمریکا به عنوان مجری کودتای ۲۸ مرداد سال ۱۳۲۲ نیست که در کتاب خود «کودتا در کودتا» اثر: کریمیت روزلت دفتر انتشارات و تبلیغات «جاما» تهران - سال ۱۳۵۹ شرح جزئیات کودتا را در ۲۱۷ صفحه و در تاریخ ۱۵ مارچ سال ۱۹۷۹ میلادی به نگارش درآورده است. اتباع ایرانی باید این قانون وزارت دادگستری جمهوری اسلامی ایران را به فال نیک گرفته و در راه احقاق حقوق از دست رفته‌ی خود اقدام کنند.

مجله‌ی فردوسی در انتظار دریافت پیشنهادهای علاقه‌مندان و صاحب‌نظران در این زمینه می‌باشد.

سخنی با خوانندگان نخستین شماره، همراه با پوشش

پس از ماه‌ها تلاش شبانه‌روزی و تحمل سختی‌های فراوان و دلهره‌آور، سرانجام نخستین شماره ماه‌نامه‌ی فردوسی روی پیش‌خوان روزنامه‌فروشی‌ها قرار گرفت و تقدیم علاقه‌مندان شد. انتظار این بود تا نخستین شماره کامل و بدون عیب تقدیم گردد. اما، مگر چنین چیزی امکان دارد؟ مگر می‌توان با آن همه فشار روانی، انتظار اطرافیان و شتابی که برای آماده شدن نخستین شماره وجود دارد، مجله بدون عیب باشد! تمام واژه‌های ریز و درشت و سرتاسر متن، ده‌ها مرتبه روخوانی و ویراستاری و کنترل می‌شود و کسان دیگری هم آن را می‌خوانند و کنترل می‌کنند، اما باز هم بسیاری از اشتباهات کوچک و بزرگ از دید حتی دقیق‌ترین آدم‌ها مخفی می‌مانند. هر چه قدر سطح توقع و انتظار برای بی‌عیب و نقص شدن مجله بالاتر برود، میزان اشتباه نیز افزایش می‌یابد. نخستین شماره‌های یک نشریه همیشه با کمبودهایی این‌گونه روبه‌رو است و نشریه‌ی فردوسی نیز از این ویژگی مستثنی نیست.

آن‌هایی که دستی در کار روزنامه‌نگاری دارند، به خوبی از مشکلات فرا راه این حرفه از نخستین گام تا وقتی که مجله در دست خواننده قرار می‌گیرد آگاه هستند و سپاس‌گزار کسانی می‌باشند که در این دنیای وانفسانه‌نوز به کار فرهنگی و اطلاع‌رسانی عشق می‌ورزند و در خدمت به فرهنگ جامعه از هیچ تلاشی کوتاهی نمی‌کنند. آن‌هایی هم که نمی‌دانند و نمی‌خواهند بدانند و با عینک بدبینی به دنیا آمده‌اند و با همان عینک هم از این دنیا می‌روند، بدون تردید در جهل مرکب می‌مانند. هیچ حرکت اجتماعی یا فرهنگی آن‌ها را راضی نمی‌کند. این آدم‌ها در زندگی خود به همه کس و همه چیز با دیده شک، بدبینی، حسادت و نفرت نگاه کرده و هر حرکت اجتماعی را نفی می‌کنند. خداوند به ما صبر و به آن‌ها آگاهی بدهد. ما به خوبی می‌دانیم که نخستین شماره مجله با کاستی‌های ناخواسته‌ای روبه‌رو بوده است. به باور ما ره صد ساله را هرگز نمی‌توان یک شبه پیمود و یا در انتظار معجزه بود.

در آرزوی رفع کمبودهای نوشتاری، حروفی، تصویری، فنی، چاپ، تعداد شمارگان و سیستم توزیع، روزشماری می‌کنیم. از تماس‌های تلفنی و اظهار محبت و علاقه‌مندی دوستان فرهنگی مجله که ما را مورد لطف خود قرار داده‌اند سپاس‌گزاریم و از پیشنهادهای آنان استقبال می‌کنیم. با یادآوری نام این عزیزان، در فرصتی مناسب‌تر و در آینده به قدر شایسته از آنان قدردانی خواهیم کرد.

فردین رضایی، محمدعلی امسی، قدرت‌الله نیک‌بخت، ابوالفضل امیردیوانی، علی میرزایی، شهره نادعلی، جلال سیدکاسم، اریس، خانم آلبویه، سعید مقاسی، خانم شمشیری از تهران، احمد اردکانی دولو از شیراز، زهرا نجفی از رشت، دکتر فریدون مصلحی و اسکندر جوان رودی از مشهد، کتابیون نعمتی از قم، طوافی از رشت، محمدحسین سیدانی از ساری، محمود محرابی از کرمانشاه و ...